

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

П Л А Н И

СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ,
ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ
ТА МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН”

Харків
2012

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”**

П Л А Н И

**СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ,
ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ
ТА МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН”**

**для студентів І курсу
заочного факультету**

**Харків
2012**

Плани семінарських занять, тематика контрольних робіт та методичні поради до їх виконання з навчальної дисципліни “Історія держави і права зарубіжних країн” для студентів I курсу заочного факультету / уклад.: С. І. Власенко, М. Ш. Киян, О. В. Криворучко та ін. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. – 31 с.

У к л а д а ч і: С. І. Власенко,
М. Ш. Киян,
О. В. Криворучко,
С. І. Пирогова,
Ю. М. Походзіло,
І. М. Скуратович

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 2 від 27.04.2012 р.)*

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Буржуазно-демократичні революції в Європі та Америці XVII – XIX ст.

П л а н

1. Причини і передумови революцій в Англії, Америці, Франції та Німеччині.
2. Рушійні сили буржуазних революцій.
3. Хронологічні межі основних етапів революцій.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн / за ред. В. Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 2002.

Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. / М. М. Страхов. – Х.: Право, 1999.

Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. М. Маймескулов, Д. А. Тихоненков, В. В. Россіхін, С. І. Власенко; за ред. Л. М. Маймескулова. – Х.: Право, 2011.

Тема 2. Формування буржуазної конституційної монархії в Англії

П л а н

1. “Славна революція” 1688 р. і її наслідки.
2. Білль про права 1689 р. і Акт про упорядкування 1701 р.
3. Державний механізм англійської конституційної монархії.
4. Виборчі реформи 1832 р. та 1867 р. Судова реформа 1875 р.

Список літератури

Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн / за ред. В. Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 2002.

Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. / М. М. Страхов. – Х.: Право, 1999.

Тема 3. Головні законодавчі акти періоду війни за незалежність у Північній Америці

П л а н

1. Буржуазна революція XVIII ст. у Північній Америці, її рушійні сили та етапи.
2. Декларація незалежності США.
3. Статті конфедерації.
4. Конституція США.
5. Білль про права 1791 р. і його зміст.
6. Здобутки та історичне значення цієї буржуазної революції.

Список літератури

Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: [у 2 т.] / за ред. В. Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 1998.

Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. / М. М. Страхов. – Х.: Право, 1999.

Каррі Д. П. Конституція Сполучених Штатів Америки: посіб. для всіх / Д. П. Каррі; пер. з англ. О. М. Мокровольсько-го. – К.: Веселка, 1993.

Тема 4. Французький цивільний кодекс 1804 р.

П л а н

1. Опрацювання та прийняття Французького цивільного

кодексу 1804 р. Його структура.

2. Фізичні особи за Французьким цивільним кодексом 1804 р. (правоздатність і дієздатність).

3. Право приватної власності.

4. Зобов'язальне право.

5. Шлюбно-сімейне право.

6. Значення Французького цивільного кодексу для розвитку буржуазного цивільного права.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: [у 2 т.] / за ред. В. Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 1998. – Т. 2. – С. 148–203.

Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. / М. М. Страхов – Х.: Право, 1999.

ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Контрольна робота є важливою формою самостійного вивчення студентами навчального матеріалу. Вона допомагає значно розширити та поглибити знання окремих питань курсу, набути досвіду самостійної роботи над пам'ятками права та спеціальною літературою. Водночас це ще й форма перевірки знань.

Темі роботи слід обирати з наведеного переліку. До кожної теми додається приблизний план. За власною ініціативою можна доповнювати його або змінювати послідовність викладення, використовувати додаткові джерела. Однак наведений мінімум питань треба розглядати як обов'язковий.

Основою контрольної роботи є самостійний аналіз першоджерел. Необхідний законодавчий матеріал можна знайти у навчальному посібнику “Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн” у 2 т. (1998 р.), авторами якого є викладачі кафедри історії держави і права Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”.

Контрольна робота має бути написана грамотно, чітким почерком, містити відповіді лише на питання, що органічно пов'язані з темою. Обсяг контрольної роботи, як правило, має становити не більше 15–20 сторінок шкільного зошита.

Список літератури до всіх тем

Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. М. Маймескулов, Д. А. Тихоненков, В. В. Россіхін, С. І. Власенко; за ред. Л. М. Маймескулова. – Х.: Право, 2011.

Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. / М. М. Страхов. – 2-е вид., переробл. та доповн. – К.: Ін Юре, 2003.

Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. / М. М. Страхов – Х.: Право, 1999.

Страхов М. М. Основні закономірності становлення буржуазної держави і права у провідних країнах Європи і в

Північній Америці / М. М. Страхов. – К.: УМК ВО, 1991.

Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. – К.: Центр навч. л-ри, 2004.

Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / В. П. Глиняний. – 5-е вид., переробл. і доповн. – К.: Істина, 2005.

Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / В. С. Макарчук. – 5-е вид., доповн. – К.: Атіка, 2006.

Тищик Б. Й. Історія держави і права Стародавнього Світу: навч. посіб.: [у 2 т.] / Б. Й. Тищик. – Л.: Сполом, 1999.

Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): навч. посіб. / за ред. Б. Й. Тищика. – Л.: Світ, 2006. – 696 с.

Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: [у 2 т.] / за ред. В. Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 1998.

Катрич В. М. Держава і право Стародавнього Риму / В. М. Катрич. – К.: Вид-во Київ. держ. ун-ту, 1974.

Тищик Б. Й. Історія держави і права Стародавнього Риму / Б. Й. Тищик. – Л.: Сполом, 1999.

Каррі Д. П. Конституція Сполучених Штатів Америки: посіб. для всіх / Д. П. Каррі; пер. з англ. О. М. Мокровольського. – К.: Веселка, 1993.

Калинович В. І. Сполучені Штати Америки (1776-1917) / В. І. Калинович. – Л.: Вид-во Львів. держ. ун-ту, 1965.

Тищик Б. Й. Історія держави і права Німеччини 1917-1945 / Б. Й. Тищик. – Л.: Вид-во Львів. держ. ун-ту, 1973.

Т е м а 1. Закони царя Хаммурапі

П л а н

1. Загальна характеристика законів царя Хаммурапі.
2. Зміст законів Хаммурапі (кастовий устрій, форми власності, договір позики, злочини і покарання).
3. Історичне значення законів царя Хаммурапі.

Висвітлюючи цю тему, слід з'ясувати, що найголовнішою рисою законів Хаммурапі була охорона кастового ладу, який тою чи іншою мірою був притаманний усім країнам Стародавнього Сходу.

Говорячи про сутність поділу на касты, треба враховувати, що кастова система засновувалась на закріпленні суспільної нерівності й привілеїв в інтересах пануючої верхівки – рабовласницької аристократії, саме тому касты були закритими соціальними групами, вихід з яких чи перехід між якими був неможливий. При такому підході стають зрозумілими нерівність каст, протиставлення касты авілумів касті мушкенумів. Поділ на касты оголошувався одвічно існуючим і був освячений релігією. Необхідно розповісти про правове положення (права і обов'язки) кожної касты.

Далі важливо показати об'єкти права власності (земля, домівка, сад, раби, худоба та ін.) та суб'єктів права власності (держава, храми, громада, вільна людина). Окремо доцільно розглянути “майно ілку”, показавши його власника, а також кому, на яких правомочностях, за яких умов, упродовж якого часу воно належало.

Розглядаючи договір позики, варто визначити його суб'єктів, одночасно назвавши осіб, з якими не можна було укласти цю угоду, а також правові наслідки укладання такої угоди з ними; об'єкти договору, термін, розмір відсотків, відповідальність у разі, коли боржник не виконав зобов'язання, умови, за яких він може відкласти виконання.

При розгляді злочинів досить назвати основні об'єкти злочинних посягань (право власності, життя, здоров'я тощо) і навести кілька прикладів (видів) таких посягань. Треба вказати й види покарань за законами Хаммурапі, відобразивши, як належність людини до тієї чи іншої касты визначає і міру покарання за вчинений злочин.

Т е м а 2. Закони XII таблиць

П л а н

1. Закони XII таблиць – перша кодифікація римського права.
2. Зміст Законів XII таблиць (правовий статус населення, право приватної власності, договір позики, злочини і покарання).
3. Значення Законів XII таблиць в історії римського права.

Контрольна робота повинна починатись із стислого викладення причин прийняття Законів XII таблиць, пояснення назви і загальної характеристики цієї найдавнішої пам'ятки римського права.

Далі на основі аналізу тексту Законів XII таблиць та Інституцій Гая необхідно показати поділ населення Риму за правовим статусом (вільні і раби, народжені вільними і відпущені з законного рабства; чоловік, жінка і неповнолітній; римлянин, латин, іноземець і т. ін.).

Найважливішим і найрозробленішим інститутом римського права був інститут права власності. При висвітленні цього питання слід відобразити наявність інституту приватної власності у Стародавньому Римі, окреслити коло його суб'єктів (осіб, які мали можливість бути власниками), перелічити об'єкти власності (будівля, раби, домашня худоба тощо). При розгляді майнових відносин важливо показати поділ речей на манциповані й неманциповані, які з речей належали до однієї, а які до іншої категорії, яке практичне значення мав цей поділ, а також які вимоги висував закон до угод з манципованими речами, які правові наслідки мало порушення вимог закону при укладанні таких угод.

Розглядаючи договір позики, передусім треба визначити суб'єктів цього договору, одночасно назвавши осіб, з якими не варто було укладати цю угоду, правові наслідки укладання такої угоди з ними; об'єкти договору, термін, розмір відсотків, ві-

дповідальність у разі, коли боржник не виконав зобов'язання, способи спонукання боржника до виконання зобов'язання.

При опрацюванні питання про злочини і покарання потрібно з'ясувати об'єкти злочинних посягань (злочини проти власності, особи й т. ін.) і навести кілька видів таких посягань. Далі важливо назвати види покарань, зазначити їх класову сутність та пережитки родового ладу.

Завершуючи роботу, доцільно стисло згадати про подальшу долю цієї пам'ятки права та її вплив на розвиток деяких галузей і інститутів буржуазного права.

Т е м а 3. “Салічна правда”

П л а н

1. Загальна характеристика “Салічної правди”.
2. Зміст “Салічної правди” (види злочинів, покарань, судовий процес).
3. Значення “Салічної правди” для розвитку феодального права.

Відповідь на перше питання слід починати із стислого викладення походження “Салічної правди” та її характеристики.

Далі на підставі аналізу відповідних статей “Салічної правди” треба викласти питання про злочини і покарання. Розповідаючи про злочини проти власності, передбачені в Салічному Законі, важливо показати, які об'єкти власності захищалися пам'яткою (земля, худоба та ін.) і з якими різновидами порушень права власності боролася “Салічна правда” (крадіжка, грабунок і т. ін.). Потім потрібно зупинитися на злочинах проти особи (вбивство, наруга і т. ін.) та перелічити всі види покарань, показавши їх своєрідність.

“Салічна правда” виразно відбиває розшарування суспільства, і тому в роботі треба простежити зміну видів покарання за крадіжку в залежності від того, хто її вчинив – вільний чи раб. Слід розкрити також диференціацію штрафів за вбив-

ство залежно від соціального становища вбитого (граф, вільний франкський селянин, священник та ін.). Такий аналіз сформує наочне уявлення про феодальну ієрархію у суспільстві франків.

Відповідаючи на питання про судовий процес у франкському суспільстві, варто назвати його основні риси, а також дії та відносини сторін до початку судового розгляду. Статті пам'ятки дають можливість показати, з чого починався процес (рекомендується звернути увагу на його формальні вимоги), а також розповісти про найбільш поширені види доказів.

Т е м а 4. Знряддя управління 1653 р.

П л а н

1. Буржуазна революція в Англії та її головні етапи.
2. Зміст і сутність протекторату Кромвеля:
 - а) причини встановлення протекторату;
 - б) система органів влади за Знряддям управління.
3. Роль і місце протекторату Кромвеля в історії англійської буржуазної революції.

Розгляд теми доцільно почати із з'ясування причин і особливостей англійської буржуазної революції, а також хронологічних рамок і сутності її перших двох етапів. Особливу увагу слід приділити союзу буржуазії і нового дворянства (джентрі).

Треба також назвати причини, які спонукали буржуазію і нове дворянство прагнути централізації, концентрації і посилення влади, показати, що таку роль і мав відігравати протекторат Кромвеля.

Необхідно проаналізувати систему влади, яка була притаманна цій специфічній формі правління. Для цього важливо докладно розглянути зміст нормативного акта, яким в Англії, Шотландії та Ірландії був створений протекторат і регламенто-

вана система й повноваження органів влади, – Знаряддя управління 1653 р. Особливу увагу потрібно звернути на повноваження лорда-протектора, особу, яка посідала цю посаду, і термін її повноважень; порядок утворення, термін дії і структуру парламенту, його компетенцію; вимоги до виборців і кандидатів у парламент. Крім того, мають бути зазначені норми, присвячені підтримці церкви, особливості стосунків з різними конфесіями, причини внесення таких норм у закон і їх спрямованість.

У кінці роботи треба простежити перехід від протекторату до відкритої воєнної диктатури на чолі з Кромвелем і показати значення протекторату, завдяки якому закінчився розвиток революції і були закріплені досягнення, що відповідали виключно інтересам крупної буржуазії і нового дворянства.

Т е м а 5. Декларація незалежності США і Статті конфедерації

П л а н

1. Буржуазна революція у Північній Америці.
2. Зміст Декларації незалежності США.
3. Зміст Статей конфедерації.
4. Історичне значення Декларації незалежності й Статей конфедерації.

Відповідь на перше питання варто починати зі стислого викладення суперечностей, що виникли і склалися між метрополією та 13 американськими колоніями, причин і приводу революції, а також зазначити її особливості (буржуазна революція за своєю сутністю і війна за незалежність за формою).

Далі треба розглянути зміст Декларації незалежності США 1776 р., де називалися причини і декларувалося проголошення незалежності колоній. Особливу увагу приділіть буржуазним принципам, які були відображені у Декларації (рівність

людей, право на “життя, волю і прагнення щастя”, право народу на повстання проти власного уряду тощо).

Американські колонії були змушені відстоювати незалежність у тривалій і важкій війні з Англією. Тільки об’єднання зусиль усіх 13 колоній давало змогу перемогти у війні, тому виникла потреба утворення більш тісного, тривалого союзу колоній – конфедерації штатів. Таке об’єднання знайшло своє державно-правове закріплення у Статтях конфедерації 1781 р. Аналізуючи цей документ, покажіть органи влади і управління конфедерації, порядок їх утворення, компетенцію, процедури прийняття рішень і врегулювання суперечностей. Разом із тим слід відобразити й недоліки такої форми об’єднання (її нетривалість), неможливість примусити окремих штат до виконання спільного рішення.

Говорячи про історичне значення цих документів, важливо не тільки відмітити їх велике значення на певному історичному етапі розвитку США, але й показати, що зміна політичної ситуації спонукала буржуазію колишніх колоній до вдосконалення форм державного устрою і правління, що знайшло своє закріплення у Конституції Сполучених Штатів Америки 1787 р.

Т е м а 6. Конституція США (17 вересня 1787 р.)

П л а н

1. Опрацювання і прийняття Конституції США 1787 р., її структура.
2. Державний лад США за Конституцією 1787 р. (конгрес, президент, уряд, Верховний суд, федеративний устрій).
3. Історичне значення Конституції США 1787 р.

Відповідаючи на перше питання, слід звернути увагу на склад делегатів Конституційного Конвенту і особливості роботи цього органу, а також пояснити, чому Статті конфедерації були чинними недовгий період. Необхідно також перелічити

найважливіші політико-правові принципи, які були закладені засновниками Основного закону США в його фундамент.

На підставі аналізу статей Конституції 1787 р. слід розглянути формування та діяльність вищих органів влади і управління США. Згідно з принципом “поділу влади” на законодавчу, виконавчу та судову доцільно розглянути кожен з них окремо і докладно. При цьому необхідно звернути увагу на взаємовідносини вищих органів влади і управління, на встановлену Конституцією “систему стримувань та противаг”. Структуру державних органів США доцільно зобразити за допомогою схеми.

Розкриваючи питання про федеративний устрій США, важливо пам’ятати, що Конституція 1787 р. не ліквідувала суб’єктів федерації – штатів, але протиставила їй міцну центральну владу. Тому важливо з’ясувати, як будувалися відносини між штатами і федеральними органами, передусім – Конгресом.

Тема 7. Білль про права (1789–1791 рр.) (перші десять поправок до Конституції США)

П л а н

1. Причини прийняття Білля про права.
2. Основні положення Білля про права.
3. Історичне значення перших поправок.

Висвітлюючи перше питання теми, треба показати характер боротьби, яка розгорнулася навколо Конституції 1787 р. під час її прийняття. Це дасть можливість правильно визначити причини розробки Білля про права 1791 р.

Далі слід розкрити зміст перших десяти поправок до Конституції США (проголошення свободи совісті, свободи слова, друку, недоторканність особи, закріплення принципу приватної власності, заснування суду присяжних і т. ін.).

У заключній частині роботи необхідно оцінити значення

Білля про права 1791 р. у становленні незалежної американської держави.

Т е м а 8. Декларація прав людини і громадянина 1789 р.

П л а н

1. Прийняття Декларації прав людини і громадянина.
2. Основні права і свободи людини і громадянина, проголошені Декларацією 1789 р.
3. Історичне значення Декларації прав людини і громадянина 1789 р.

Для правильного викладення першого питання важливо розповісти, що у 1789 р. у Франції розпочалася буржуазна революція, зазначити, які прогресивні завдання висувала і пропагувала буржуазія (скасування станів, свобода слова і думки, єдність законів для усієї країни, рівність громадян перед законом тощо). Стисло виклавши фактичні події початку революції (утворення Національних, а невдовзі – Установчих зборів, штурм Бастилії), треба перейти до юридичного закріплення буржуазних принципів і свобод, показати, як було прийнято перший програмний документ революції – Декларацію прав людини і громадянина.

Після цього доцільно розглянути зміст Декларації прав людини і громадянина. Слід перелічити принципи, які були закріплені цим документом (поділ влади; рівність людей у правах; право кожного на свободу, власність, безпеку і опір пригніченню; недоторканність приватної власності тощо). Особливу увагу треба приділити класичному визначенню буржуазного розуміння свободи, яке містилося у Декларації.

Відмічаючи історичне значення цього видатного документа, варто показати, що крупна буржуазія, яка прийшла до влади на першому етапі революції, бажала свобод, які були закріплені Де-

кларациєю, насамперед для себе. Крупна буржуазія боялася народу так само, як і її союзник – крупна земельна аристократія, тому майже одночасно з прийняттям Декларації прав людини і громадянина з'являється низка законів, що спрямовувалися на боротьбу з революційними виступами народних мас та обмеження їх прав (Закон про стан облоги тощо).

Т е м а 9. Аграрне законодавство Великої буржуазної революції XVIII ст. у Франції

П л а н

1. Аграрне законодавство за часи панування конституціоналістів.
2. Аграрне законодавство жирондистів.
3. Аграрне законодавство якобінців.
4. Значення аграрного законодавства французької революції в установленні прогресивного фермерського розвитку капіталізму у сільському господарстві.

Розгляд теми слід починати із викладення стислої характеристики етапів Великої буржуазної революції 1789 – 1794 рр. у Франції. Далі з'ясувати причини, які змусили Установчі збори вже на початку революції зайнятися аграрним питанням, розкрити зміст і дати оцінку декретам про скасування феодальних повинностей селян.

Висвітлюючи друге питання, треба зупинитися на заходах, які були вжиті жирондистами в інтересах селянства, пояснити причини втілення їх у життя, підкреслити незавершеність цих реформ, тому що жирондисти прагнули закінчити революцію, боячись її розвитку.

Особливу увагу в роботі над темою належить приділити аграрному законодавству якобінців: декретам Конвенту “Про поділ і продаж емігрантських земель” (червень 1793 р.), “Про общинні землі” (10–11 червня 1793 р.), “Про остаточне скасу-

вання феодальних прав” (17 липня 1793 р.). Докладно проаналізувавши ці документи, необхідно підкреслити їхнє історичне значення для французьких селян, яке, перш за все, полягає в тому, що якобінці зробили селянина власником своєї ділянки і вжили заходів, щоб земля зберігалася за ним.

Завершити роботу слід оцінкою аграрної політики якобінців і її наслідками, пов’язаними з установами прогресивного фермерського розвитку капіталізму в сільському господарстві.

Т е м а 10. Конституція Французької Республіки 1799 р.

П л а н

1. Прийняття Конституції Французької Республіки 1799 р.
2. Система органів влади за Конституцією.
3. Історичне значення Конституції Французької Республіки.

Робота має починатися з викладення причин опрацювання і затвердження Конституції Французької Республіки 1799 р. Перш за все, треба зазначити, що державним переворотом 9 термідора (27 липня 1794 р.) була знищена якобінська диктатура, у Франції розпочався етап контрреволюції. Він характеризується приходом до влади крупної буржуазії і встановленням неприхованої буржуазної диктатури у виді бонапартизму. Уряд Директорії було скинуто шляхом здійснення державного перевороту 9 листопада 1799 р. (18 брюмера VIII року Республіки). До влади прийшов Наполеон Бонапарт. Прагнучи законодавчого закріплення своєї влади, Наполеон очолив опрацювання і керував затвердженням Конституції VIII року.

Далі слід перейти до розгляду і аналізу змісту Конституції 1799 р. З посиланням на відповідні статті цього документа треба зазначити, що формально Франція ще залишалася республікою, але фактично влада в країні належала першому консулу – “громадянину Бонапарту”. Щоб дійти цього висновку, пот-

рібно виявити особливості Конституції 1799 р. на відміну від попередніх конституцій (відсутність у пам'ятці Декларації прав людини і громадянина, наявність цензу осідлості, яким від виборів усувалася значна кількість найбідніших французів), а також наголосити на багатоступеневій і неефективній системі виборів. Особливо важливо вказати, що хоча формально урядова влада і право законодавчої ініціативи належали трьом консулам, насправді перший консул фактично був диктатором. Аналіз обмеженої компетенції численних інститутів влади (Державної ради, Трибунату, Законодавчого корпусу), виключно широких повноважень першого консула і його можливостей впливу на ці інститути допоможуть довести антидемократичний характер Конституції.

Відмічаючи історичне значення Конституції 1799 р., треба показати, що вона була першим законодавчим кроком до встановлення відкритої диктатури крупної буржуазії.

Т е м а 11. Французький цивільний кодекс 1804 р.

П л а н

1. Історія підготовки і прийняття Французького цивільного кодексу 1804 р.
2. Структура і зміст Кодексу.
3. Історичне значення Французького цивільного кодексу 1804 р.

Перше питання теми потребує висвітлення історії створення Кодексу Наполеона. Слід показати, що розробка і прийняття Французького цивільного кодексу 1804 р. були підсумком тривалої кодифікаційної роботи, яка почалася ще в роки Великої французької буржуазної революції.

Потім необхідно розповісти про структуру Кодексу, підкресливши той факт, що його система була запозичена з римського приватного права. Далі доцільно перейти до характеристики змісту цього документа.

Передусім на основі аналізу відповідних статей Книги першої “Про особи” треба з’ясувати правове становище фізичних осіб, розкрити зміст понять правоздатності й дієздатності, зазначити, що Кодекс не визначав поняття юридичної особи.

Серйозну увагу потрібно приділити інституту приватної власності, який займає в Кодексі центральне місце. Слід також підкреслити, що Кодекс 1804 р. сформулював поняття необмеженої приватної власності, вільної від усіх феодалних обмежень. При цьому перевага віддавалася земельному власнику.

Розповідаючи про зобов’язальне право, головним чином проаналізуйте найважливіші принципи, такі, як “свобода договору”, “рівність сторін у договорі”, “обов’язковість виконання договору”.

Наприкінці роботи необхідно показати вплив Кодексу Наполеона на розвиток буржуазного цивільного права інших країн.

Т е м а 12. Законодавство періоду Громадянської війни у США

П л а н

1. Причини і передумови Громадянської війни 1861–1865 рр.
2. Законодавчі акти уряду президента Авраама Лінкольна.
3. Підсумки Громадянської війни й поправки до Конституції США.

Роботу слід розпочати стислим викладенням причин і передумов війни 1861–1865 рр. Особливу увагу треба звернути на дві найважливіші проблеми, які стали провідними компонентами революційної ситуації: рабство, боротьба між прихильниками і противниками якого була рушійною силою історії США протягом півсторіччя, а також аграрне питання. Далі варто стисло охарактеризувати два етапи військових дій: так званого конституційного періоду війни (15 квітня 1861 р. – 22 вересня

1862 р.) і війни пореволюційної, яка закінчилася поразкою Південної конфедерації у квітні 1865 р.

У відповіді на друге (центральне) питання теми необхідно зосередити увагу на докладнішому правовому аналізі найважливіших законодавчих актів уряду президента Авраама Лінкольна – Законі про гомстеди і Прокламації про звільнення рабів. Слід підкреслити, що ці своєчасні заходи не тільки дали можливість армії Півночі одержати перемогу у війні, але й завершили буржуазну революцію у США, забезпечивши країні можливість вільного розвитку капіталістичних відносин.

Закінчити тему треба підведенням підсумків Громадянської війни і аналізом таких правових актів, як “Закон про Реконструкцію” від 2 березня 1867 р. і поправки до Конституції США (XIII, XIV, XV).

Т е м а 13. Конституція Німецької імперії 1871 р.

П л а н

1. Об'єднання Німеччини під владою Пруссії.
2. Імперська Конституція 1871 р. (загальна характеристика, історія розробки і прийняття).
3. Державний устрій Німеччини за Конституцією 1871 р. (імперські органи влади і управління, армія, панування Пруссії в Німецькій імперії).

Розглядаючи перше питання плану, треба показати, що після поразки буржуазної революції 1848 р. головною проблемою у політичному житті країни стало об'єднання Німеччини, досягнення державної єдності й централізації. Далі слід зупинитися на двох можливих шляхах об'єднання і пояснити, чому переміг Бісмарк з його планом об'єднання Німеччини під владою Пруссії.

Необхідно дати загальну характеристику Конституції Німецької імперії 1871 р., стисло розповісти про історію її розробки і прийняття.

Центральне місце в роботі над темою належить питанню про державний устрій Німецької імперії. Тут важливо на підставі відповідних статей пам'ятки визначити склад і повноваження вищих органів влади і управління: імператора (кайзера), союзної ради (бундесрату) і рейхстагу. Важливо звернути увагу на роль і повноваження єдиного загальноімперського міністра – рейхсканцлера.

Розповідаючи про армію, а їй присвячено спеціальний розділ даної Конституції, треба виділити найбільш важливі моменти в її побудові, наприклад, хто ніс витрати по загальній воєнній справі, брав участь у комплектуванні, кому належало командування тощо. Закінчити роботу доцільно розглядом засобів і форм, якими була забезпечена гегемонія Пруссії в Німецькій імперії. Необхідний матеріал для цього міститься у низці статей імперської Конституції 1871 р. (йдеться про широкі повноваження імперської влади, надання посади імператора Німеччини тільки прусському королю, перевага представників Пруссії у бундесраті тощо).

Т е м а 14. Цивільне Уложення Німецької імперії 1900 р.

П л а н

1. Розробка і прийняття Цивільного Уложення Німеччини 1900 р.
2. Зміст Німецького Цивільного Уложення (НЦУ), характеристика п'яти книг Уложення.
3. Значення НЦУ для розвитку буржуазного цивільного права.

Відповідаючи на перше питання теми, слід охарактеризувати умови, в яких приймалося Німецьке Цивільне Уложення, а також пояснити причини пізнього створення єдиного зводу цивільних норм.

Далі треба зупинитися на характеристиці Цивільного

Уложення. При цьому необхідно пам'ятати, що за своїм змістом НЦУ було буржуазним кодексом, який включав усі основні інститути буржуазного права. Доцільно обов'язково показати особливості Цивільного Уложення, які виразно виявилися в структурі (пандектна система), формі викладу (складна мова, спеціальна термінологія) і змісті.

У відповіді про суб'єкти права слід підкреслити, що в НЦУ одержали повне визнання юридичні особи, яких не визначав Кодекс Наполеона, і проаналізувати правовий статус різних видів юридичних осіб.

Одне з головних місць у Цивільному Уложенні займає інститут приватної власності, якому присвячена третя книга Уложення. Тут треба звернути увагу на дещо інше визначення права власності (на відміну від Кодексу Наполеона), а також на основі аналізу відповідних статей Уложення пояснити, яким чином цей кодекс одночасно задовольняв інтереси феодалних власників і капіталістичних монополій, обмежуючи при цьому дрібного і середнього власника.

Висвітлюючи основні інститути зобов'язального права, слід показати ті норми, які служили інтересам пануючих класів (так звані "каучукові норми" – § 138, 157 тощо).

Закінчити роботу бажано характеристикою НЦУ як кодексу буржуазного цивільного права періоду переходу до імперіалізму.

Т е м а 15. Конституційні закони Французької Республіки 1875 р.

П л а н

1. Прийняття Конституційних законів Французької Республіки 1875 р.
2. Зміст Конституційних законів.
3. Історичне значення Конституційних законів Французької Республіки 1875 р.

Викладення історичних умов, за яких були прийняті Конституційні закони 1875 р., допоможе усвідомити зміст і

сутність цього законодавства. Треба зазначити, що після придушення Паризької Комуни влада у Франції перейшла до Національних зборів, які були обрані у лютому 1871 р. Збори упродовж чотирьох років опрацьовували конституцію країни. Найбільш складним питанням майбутньої конституції була проблема форми правління. Монархічні симпатії депутатів стримували прийняття головного закону. Слід наголосити, що з великими труднощами у лютому 1875 р. були затверджені два Конституційні закони (а у липні ще один), при цьому депутати вважали ці закони тимчасовими.

Першим із Конституційних законів став Закон про організацію Сенату від 24 лютого 1875 р. Цей орган утворювався як відверто консервативна сила, що слід довести, наводячи порядок його формування і компетенцію. Наступним конституційним актом став Конституційний закон про організацію державної влади від 25 лютого 1875 р. Розглядаючи його зміст, доцільно показати, що законодавча влада належала Національним зборам, які склалися з сенату і палати депутатів. Виконавчу владу уособлювали міністри, а очолював президент. Важливо вказати на широке коло повноважень президента, які слід перелічити, особливо зазначивши, що за згодою сенату він навіть мав право розпустити палату депутатів. При цьому він ніс відповідальність тільки у разі державної зради. Комплекс Конституційних законів завершував Закон про відносини державної влади від 16 липня 1875 р., який регламентував процедурні питання та доповнював повноваження президента, сенату, палати депутатів і міністрів, що також треба відобразити у роботі.

Визначаючи історичне значення Конституційних законів 1875 р., слід підкреслити, що саме вони проголосили і на законодавчому рівні закріпили утворення Третьої республіки у Франції. Хоча депутати вважали ці закони тимчасовими, їх відповідність рівню буржуазних відносин у Франції і консервативна сутність зумовили тривалий час їхньої чинності й малий обсяг виправлень до них.

Тема 16. Законодавчі акти “Нового курсу” президента США Ф. Рузвельта

П л а н

1. Причини запровадження урядом США “Нового курсу”. Його цілі.
2. Регулювання економіки і соціальні реформи (фінанси, промисловість, сільське господарство, регулювання трудових відносин, боротьба з безробіттям).
3. Значення “Нового курсу”.

Відповідь на перше питання слід починати із стислого викладення причин здійснення урядом США у 1933–1938 рр. системи заходів під назвою “Новий курс”. Треба зупинитися на наслідках кризи 1929–1933 рр. у галузі економіки США. Важливо виявити головну ціль реформ уряду Ф. Рузвельта, а також показати нові напрями у діяльності американської держави, одним з яких стало регулювання економіки і соціальних відносин (для цього періоду характерна найбільша активізація і розширене регулювання державою економіки країни). Слід ознайомитися з розгорнутою програмою виходу з кризи, яку запропонував новий президент США Ф. Рузвельт, і запровадження якої почалося майже одночасно у найважливіших галузях економіки і соціальних відносин.

Розповідаючи про здійснення реформ “Нового курсу”, треба спочатку зупинитися на фінансових нововведеннях, потім розглянути Закон 1933 р. про відбудову національної економіки і діяльність Національної адміністрації по оздоровленню промисловості, а також розкрити зміст Закону про регулювання сільського господарства.

Розглядаючи соціальні реформи періоду “Нового курсу”, головну увагу потрібно приділити політиці регулювання трудових відносин на підставі Закону Вагнера (1935 р.), а також заходам уряду по боротьбі з безробіттям.

Завершити роботу слід об’єктивною оцінкою “Нового

курсу”. Аналізуючи наслідки реформ, обов’язково вкажіть на зміни в державно-правовій сфері (посилення влади президента, подальша централізація державної влади в США та ін.).

Т е м а 17. Конституція Німецької імперії 1919 р. – Веймарська конституція

П л а н

1. Прийняття Веймарської конституції 1919 р.
2. Зміст Веймарської конституції.
3. Значення Веймарської конституції.

Для правильної оцінки Веймарської конституції необхідно викласти історію її прийняття виходячи з характеру та особливостей буржуазно-демократичної революції, яка відбувалася у Німеччині у 1918–1919 рр. Хід революційної боротьби зумовив те, що більшість депутатських місць в Установчих зборах, які опрацювали й прийняли Конституцію, належала представникам буржуазних партій.

При висвітленні другого питання важливо вказати, що Конституція встановила нову форму правління Німеччиною – президентську республіку, а також федеративну форму державного устрою. Далі слід показати склад і повноваження законодавчої влади (рейхсрату і рейхстагу), важливу роль президента і широке коло його повноважень, навіть право застосування збройної сили для забезпечення спокою у країні, місце рейхсканцлера в системі імперського уряду. Треба також зазначити, що “імперія” приймає законодавство щодо найбільш важливих для держави сфер, що дозволяє обґрунтувати формальний характер федеративного устрою.

Прийнята в умовах буржуазно-демократичної революції Конституція містила кілька розділів, у яких проголошувалася низка прав і свобод німецьких громадян (скасування станів, рівність німців перед законом, вільне пересування по країні, таємниця листування, обов’язковість шкільного навчання, скасування цензури тощо), особлива увага приділялася захисту влас-

ності громадян, закріпленню господарської свободи, свободі торгівлі й угод.

У заключній частині важливо вказати, що Веймарська конституція відобразила результати буржуазно-демократичної революції у Німеччині. Хоча її головними рушійними силами були робітники і солдати, влада перейшла до блоку промислово-фінансової буржуазії і юнкерства, саме тому разом із проголошенням широкого кола громадянських прав і свобод Конституція Німецької імперії 1919 р. утворила консервативну систему державної влади, яка мала багато спільних рис з американською (Конституція 1787 р.) і французькою (Конституційні закони Французької Республіки 1875 р.).

Т е м а 18. Основний закон Федеративної Республіки Німеччини 1949 р.

П л а н

1. Прийняття Основного закону Федеративної Республіки Німеччини 1949 р.
2. Зміст Основного закону Федеративної Республіки Німеччини (ФРН).
3. Історичне значення Основного закону ФРН.

Розгляд першого питання теми треба почати з викладення принципового рішення Потсдамської конференції про поділ території переможеної фашистської Німеччини на окупаційні зони. Після цього слід зазначити, що у грудні 1946 р. на території двох західних зон (американській і англійській) утворюється окреме управління, пізніше до цього утворення приєдналася третя окупаційна зона – французька. Невдовзі це утворення на противагу радянській зоні окупації перетворилося на західнонімецьку державу, яка базувалася на буржуазних економічних і політичних принципах й отримала назву Федеративної Республіки Німеччини (ФРН). Разом з поновленням економіки почалася державно-правова розбудова країни, і у 1949 р. у Бонні був прийнятий Основний закон ФРН – Боннська конституція.

Далі доцільно розглянути зміст цього документа. Слід наголосити, що Боннська конституція утворила федеративну державу, суб'єктами якої були землі. Структура органів влади будувалася на зразок Веймарської конституції: законодавча влада (бундесрат і бундестаг), президент республіки, федеральний канцлер, який очолює федеральний уряд, але повноваження органів було змінене. Так, треба показати, що повноваження президента зменшилися, а канцлера – зросли, законодавство федерації мало пріоритет над законодавством земель і регламентувало найважливіші сфери тощо.

Конституція ФРН збільшила обсяг прав і свобод німецьких громадян, винесла їх до першого розділу, низка важливих прав і свобод є і в інших розділах закону. Слід з посиланням на конкретні статті цього закону навести найважливіші права німецьких громадян.

На підставі аналізу умов прийняття і тексту Конституції ФРН 1949 р. у висновку показати, що Боннська конституція законодавчо закріпила утворення західнонімецької держави, яка базувалася на принципах буржуазної демократії. Треба наголосити, що розвинувши положення Веймарської конституції, Основний закон ФРН містив і норми, які були зумовлені конкретно-історичними обставинами (вказівка у преамбулі на необхідність “здійснити до кінця об'єднання і свободу Німеччини”, створення системи запобігання утворенню антидемократичних партій і перетворенню ФРН на агресивну державу тощо).

Т е м а 19. Від Конституції 1946 р. до Конституції 1958 р. у Франції

П л а н

1. Розробка і прийняття Конституції Франції 1946 р.
2. Вищі органи влади і управління Франції за Конституцією 1946 р.
3. Причини прийняття Конституції 1958 р.
4. Державний лад Франції за Конституцією 1958 р.

Відповідь на перше питання потрібно почати з короткого аналізу внутрішньополітичного становища у повоєнній Франції, яке зумовило потребу введення нової Конституції. Далі потрібно розглянути розроблені в 1946 р. проекти конституцій, висвітлити недоліки першого і показати зміни, що були внесені у другий проект.

При аналізі Конституції 1946 р. необхідно звернути увагу на преамбулу, яка проголошувала важливі соціально-економічні та політичні права французьких громадян. Потім на підставі відповідних статей Конституції розповісти про державний лад так званої Четвертої республіки, розглянути систему вищих органів влади і управління Франції: парламент, уряд, президент.

Для об'єктивної оцінки причин розробки і прийняття нової Конституції Франції в 1958 р. треба уважно проаналізувати складні умови внутрішньополітичного життя країни в ці роки, розібратися в характері й особливостях подій, які зумовили скасування Конституції Четвертої республіки.

Завдання для відповіді на четверте питання полягає в тому, щоб на підставі аналізу відповідних статей Конституції 1958 р. охарактеризувати державний лад П'ятої республіки. Тут необхідно звернути увагу на істотні зміни в структурі й діяльності вищих органів державної влади і управління Франції: падіння ролі парламенту, значне посилення урядової влади в руках президента республіки, розширення повноважень Ради міністрів, залежність судових органів від уряду тощо. Рекомендовані статті Конституції 1958 р. дають можливість розглянути порядок формування та діяльність вищих органів влади і управління, докладно розповісти про президентську владу (вибори президента, його повноваження, роль ст. 16 Конституції в управлінні державою, з'ясувати порядок обрання та повноваження Національних зборів тощо.

Тема 20. Утворення Республіки Індія

П л а н

1. Підйом національно-визвольної боротьби в Індії після Першої світової війни.
2. Закони про управління Індією 1919 і 1935 рр.
3. Ідеї гандізму.
4. Акт про незалежність Індії 1947 р. і Конституція Індії 1949 р.

Роботу слід розпочати з викладення причин підйому національно-визвольного руху в Індії після Першої світової війни. Далі розглянути зміни у політиці Англії щодо управління Індією, пошуки нових методів і форм управління, її маневри, спрямовані на утримання свого панування у цій найбагатшій британській колонії. Необхідно розглянути зміст і значення таких актів, як “Акт про державний лад Індії” 1919 р. і “Акт про державний лад Індії” 1935 р. – так звану нову Конституцію.

Третє питання пов’язане з роллю у національно-визвольному русі М. Ганді – ідейного керівника і політичного лідера партії Індійський національний конгрес, засновника гандізму. Треба назвати основні принципи гандізму – соціально-політичного і релігійно-філософського вчення.

Відповідаючи на останнє питання, слід розкрити зміст Акта про незалежність Індії від 15 серпня 1947 р. і дати загальну характеристику Конституції Індії 1949 р., підкресливши її історичне значення.

З М І С Т

Плани семінарських занять	3
Т е м а 1. Буржуазно-демократичні революції в Європі та Америці XVII – XIX ст.	3
Т е м а 2. Формування буржуазної конституційної монархії в Англії.....	3
Т е м а 3. Головні законодавчі акти періоду війни за незалежність у Північній Америці.....	4
Т е м а 4. Французький цивільний кодекс 1804 р.....	4
Тематика контрольних робіт	6
Т е м а 1. Закони царя Хаммурапі.....	7
Т е м а 2. Закони XII таблиць.....	9
Т е м а 3. “Салічна правда”.....	10
Т е м а 4. Знання управління 1653 р.....	11
Т е м а 5. Декларація незалежності США і Статті конфедерації.....	12
Т е м а 6. Конституція США (17 вересня 1787 р.).....	13
Т е м а 7. Білль про права (1789–1791 рр.) (перші десять поправок до Конституції США).....	14
Т е м а 8. Декларація прав людини і громадянина 1789 р... ..	15
Т е м а 9. Аграрне законодавство Великої буржуазної революції XVIII ст. у Франції.....	16
Т е м а 10. Конституція Французької Республіки 1799 р... ..	17
Т е м а 11. Французький цивільний кодекс 1804 р.....	18
Т е м а 12. Законодавство періоду Громадянської війни у США	19
Т е м а 13. Конституція Німецької імперії 1871 р.....	20
Т е м а 14. Цивільне Уложення Німецької імперії 1900 р... ..	21
Т е м а 15. Конституційні закони Французької Республіки 1875 р.....	22
Т е м а 16. Законодавчі акти “Нового курсу” президента США Ф. Рузвельта.....	24
Т е м а 17. Конституція Німецької імперії 1919 р. – Веймарська конституція.....	25
Т е м а 18. Основний закон Федеративної Республіки Німеччини 1949 р.....	26
Т е м а 19. Від Конституції 1946 р. до Конституції 1958 р. у Франції.....	27
Т е м а 20. Утворення Республіки Індія.....	29

Навчальне видання

П Л А Н И

СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ТА МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН”

для студентів І курсу
заочного факультету

У к л а д а ч і: ВЛАСЕНКО Сергій Іванович,
КИЯН Марина Шарифівна,
КРИВОРУЧКО Олександр Володимирович,
ПИРОГОВА Світлана Іллівна,
ПОХОДЗІЛО Юрій Миколайович,
СКУРАТОВИЧ Ірина Миколаївна

Відповідальний за випуск *В. Д. Гончаренко*

Редактор *Л. М. Рибалко*
Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2012

Підп. до друку 22.05.2012. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 1,93. Облік.-вид. арк. 1,09. Вид. № 101.
Тираж прим. Зам. № 4411. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.